

De Boerentoren is vooral politiek

ARCHITECTUUR De heisa over de Boerentoren komt Fernand Huts goed uit, schrijft Gideon Boie. Wellicht was die heisa zelfs van meet af aan het plan. Alle publiciteit is meegenomen om het lokale beleid onder druk te zetten.

Gideon Boie
Docent en onderzoeker faculteit architectuur (KU Leuven).

Havenbaron Fernand Huts had zich de toorn van de Vlaams Bouwmeesters kunnen besparen, kopte deze krant vrijdag (*DS 1 december*). Wellicht wel. Maar wat als Huts uit was op exact de discussie die zich vandaag afspeelt? Architectuur gaat niet zomaar over een finaal ontwerp uittekenen dat al dan niet in smaak valt bij het publiek, maar evengoed over het lange voorafgaandelijke proces van politieke onderhandeling. Hoewel de argumenten van Francis Strauven en de Vlaams Bouwmeesters (*DS 30 november*) mijn sympathie hebben, vrees ik dat die gewoon deel uitmaken van bewust opgeklopte heisa over de Boerentoren.

Neem het verwijt van de wansmaak in het ontwerp van architect Daniel Libeskind. Ik kan me moeilijk van de indruk ontdoen dat het nieuwe spektakel aan de skyline van Antwerpen rekt op een beetje Bilbao-effect. U hebt ongetwijfeld al een bezoek gebracht aan het spectaculaire Guggenheim Museum van architect Frank Gehry. Het mechanisme werd treffend beschreven door de Britse architectuurcriticus Deyan Sudjic: 'Het Guggenheim leek meer op een treinongeluk dan op een gebouw, een zelfgemaakte gemuteerde versie van het Sydney Opera House.' Zijn punt is dat het museumontwerp dan wel van de pot gerukt is, de bezoekersaantallen bewijzen het eclatante succes. De betekenis ervan voor de stedelijke transitie in Bilbao kan moeilijk overschat worden.

P. T. Barnum

De kritiek op het uitspelen van *starchitect* Daniel Libeskind is even doorzichtig. Dat het ontwerp voor de Boerentoren niet te vergelijken valt met zijn vroege werk voor Joodse musea in Berlijn en Osnabrück, doet er even niet toe. Sterarchitecten leveren gratis reclame op. Het was de historicus Charles Jencks die daaropwees, in zijn

geval weliswaar voor het goede doel. Voor het ontwerp van de door hem mee opgerichte Maggie's Centres – dat zijn onthaalcentra voor mensen in kankerbehandeling – deed hij stevast een beroep op sterren zoals Gehry, Norman Foster, Rem Koolhaas, Zaha Hadid of het bureau Snohetta. De kranten en glossy magazines smulden ervan en leverden daardoor veel gratis reclame op voor de stichting. Wat als dat de bedoeling is bij het pro-

ject voor de Boerentoren?

Publieke toorn uitlokken over het schetsontwerp, zoals dat nu gebeurt bij de Boerentoren, is ongebruikelijk in de architectuur. En toch is dat een heel normale dynamiek als je het bekijkt vanuit het oogpunt van communicatie. 'There is no such thing as bad publicity' is een bekende wetmatigheid in de reclamewereld, de uitspraak wordt toegeschreven aan P. T. Barnum. Het punt is dat ook nega-

tieve publiciteit de naamsbekendheid ten goede komt. In het geval van de Boerentoren betekent het dat zelfs kritiek de boodschap helpt te verspreiden. Het ontwerp voor de Boerentoren zal in de toekomst bijgeschaafd worden, maar ondertussen weet iedereen van de grote droom die Huts koestert voor zijn 'cultuurcentrum'.

Promopraatjes

En toch is niet zozeer Huts het probleem, hij doet wat je van een projectontwikkelaar kunt verwachten. Een veel groter probleem is het gemak waarmee het stadsbestuur zich laat inpakken door promotiepraatjes en -plaatjes – op dat vlak is er overigens weinig verschil met de veelbesproken bouwwoede aan de kust. Zelfs de betrokkenheid van de Antwerpse stadsbouwmeester Christian Rapp bleek niet gewenst, laat staan dat Vlaams Bouwmeester Erik Wieërs geconsulteerd werd. Het ontwerp van Libeskind voor de Boerentoren staat daarmee symbool voor een oude politieke cultuur, waarin de torenhoge ambities van een ontwikkelaar onderdeel zijn van een politiek akkoord tussen lokale bestuurders.

Daarmee raakt de discussie over de Boerentoren de kern van de Vlaamse architectuurcultuur. De functie van Vlaamse Bouwmeester werd eind jaren 90 in het leven geroepen om binnen publieke opdrachten een eind te maken aan de al te nauwe banden tussen het beleid en de projectontwikkelaars. Het idee was dat de bemiddeling door de architectuur nodig was om de overheid te bewegen tot voorbeeldprojecten. Men noemde dat de depolitiserings van de ontwerpdrachten dankzij een architecturaal middenveld. De herontwikkeling van de Boerentoren mag dan wel een privaatschap zijn, de maatschappelijke impact ervan is dermate groot dat de betrokkenheid van een bouwmeester evident hoort te zijn.

Het ontwerp van Libeskind, symbool van een oude politieke cultuur, © belga

de mening

Gert-Jan Vanaken

Hou mij tegen of ik ben niet te stoppen

We are unstoppable, another world is possible'. Het is zo'n slogan die je moet horen – eerder dan hem te lezen – om de kracht ervan te voelen. Het best gescandeerd door een menigte, veelvuldig herhaald en lekker galmend tussen stedelijke hoogbouw.

Het is een van mijn favoriete slogans, maar terwijl ik hem gisteren in de sneeuw meejoelde tijdens de Klimaatmars in Brussel, sloeg ik ook aan het twijfelen. Of beter, er kwam een gedachte in me op die al langer sluimert. Hoe *unstoppable* zijn we echt? 25.000 mensen op straat is veel. Maar betekent die jaarlijkse, gezellige manifestatie ook iets voor de verandering die we willen zien?

Voor ik naar de mars vertrok, las ik het Eisenpakket van de organiserende Klimaatcoalitie. Het is natuurlijk een huzarenstukje op zich om meer dan honderd milieugroeperingen, Noord-Zuidorganisaties, ziekenfondsen en vakbonden op een lijn te krijgen. Ik ver-

wachte dan ook geen radicaal pamflet. Net als in vorige edities krijgen aspecten van sociale en internationale rechtvaardigheid terecht veel aandacht. Maar deze keer las ik ook iets nieuws. Er is een 'verschuiving nodig van het gangbare paradigma', zo begint de tekst. 'Dat houdt in dat het een doel moet zijn om het totale energieverbruik en het verbruik van nieuwe grondstoffen te verlagen. Dat is niet verzoenbaar met een economie die winstmaximalisatie op de korte termijn nastreeft. Sufficiëntie moet een plaats krijgen naast gezonde vormen van efficiëntie.'

De verwoording blijft behoedzaam, netjes verhuuld in ngo-jargon, maar toch. De goede verstaander leest er een analyse in van de klimaatcrisis die het kapitalisme en zijn onstiltbare hongers naar energie en grondstoffen met de vinger wijst. Niets nieuws onder de zon, zo hoor ik mijn medeactivisten uit de radicalere vleugels van de beweging denken. Maar het is heel wat dat het bijna voltallige Belgische middenveld de vaststelling deelt dat een model van ein-

deloze economische groei op een eindige planeet gedoemd is om te falen.

De analyse is er dus. En ook de verse ideeën voor een nieuwe (Belgische) economie binnen de grenzen van de planeet liggen panklaar. Wat nog ontbreekt, zijn voor mij weliswaar niet de 'sterke, moedige en integere partijen, politici en leiders' waar de Klimaatcoalitie op hoopt. Ongeacht hoe de verkiezingen en coalitievormingen komend jaar uitdraaien, geen enkele regering zal uit de economische status quo stappen zonder ongeziene maatschappelijke druk.

Ik blijf de slogan dus graag geloven: een andere wereld is mogelijk, zeker met het brede middenveld mee aan boord. Na de analyses en teksten is het nu ook zaak om onze vormen van protest en verzet aan te scherpen. Tot we niet te stoppen zijn.

Gert-Jan Vanaken is arts, klimaatactivist en onderzoeker in het veld van handicapstudies (KU Leuven, UAntwerpen). Deze week schrijft hij 'De mening' in *DS Avond*.